



Vattenskyddsområde  
Water protection area  
Vid olycka ☎ 112



# Miljösamverkan Skåne projekt

## Vatten i Skåne - Projektrapport 2021



**MILJÖSAMVERKAN  
SKÅNE**

Godkänd februari 2022

## Sammanfattning

Genom projektet ville vi motivera och underlätta för kommunerna att genomföra tillsynen inom vattenskyddsområden. Kommunerna ska kunna informera och medvetandegöra boende och verksamhetsutövare om att det finns en vattentäkt och om de regler som de måste följa. Projektet delades upp i utbildning, informationsmaterial och tillsynskampanj. Utbildningen berörde främst lagstiftning om och tillsyn av befintliga vattenskyddsområden. Projektarbetsgruppen tog fram två kortfattade informationsbroschyrer riktade mot boende och verksamheter inom vattenskyddsområden. Från april 2021 till och med september 2021 drevs en tillsynskampanj med stöd av material som arbetsgruppen tagit fram. Sju kommuner deltog i tillsynskampanjen och sammanlagt utfördes 51 inspektioner inom vattenskyddsområden. Flest överträdelser noterades i checklistan för ”avfall”, vilket är en fingervisning på vad som kan vara viktigt att prioritera om kommunerna vill fortsätta vattenskyddstillsynen. En annan del av tillsynen är att närvaro på skyddsområdena ökar möjligheten till att brott mot föreskrifterna förhindras.

## Inledning och syfte

Det finns ett stort behov av att öka skyddet av vårt dricksvatten. Därför är det viktigt att bedriva regelbunden och systematisk tillsyn i våra vattenskyddsområden (VSO). Trots detta har kommunerna sällan sådan riktad tillsyn. Det finns ett behov av tillsyn då tillsynsmyndigheterna har upplevt att kännedomen om reglerna har varit låg hos verksamhetsutövare och boende inom vattenskyddsområden. Förutom informationsbehovet finns det många verksamheter som kan påverka våra vattenskyddsområden negativt, allt från lantbrukens kemikalieanvändning och gödsling till vägsalt, enskilda avlopp, värmepumpar eller hushållens miljöpåverkan. Genom projektet ville vi motivera och underlätta för kommunerna att genomföra tillsynen inom vattenskyddsområden. Kommunerna ska kunna informera och medvetandegöra boende och verksamhetsutövare om att det finns en vattentäkt och om de regler som de måste följa. Genom att samverka ska tillsynen av vattenskyddsområden bli utförd trots att det är en komplex tillsyn. Det ska synas och märkas att miljöförvaltningarna arbetar inom vattenskyddsområden. Samverkan leder till enhetlig tolkning av bestämmelserna och ökat samarbete mellan kommunerna och mellan kommuner och länsstyrelsen.



## Genomförande

I projektarbetsgruppen ingick miljö- och hälsoskyddsinspektörer från Kristianstad (två deltagare), Helsingborg (två deltagare), Ängelholm och Trelleborg, en vattenhandläggare på Länsstyrelsen samt Miljösamverkan Skånes projektledning. Arbetsgruppen träffades första gången i februari 2020 och har totalt haft 25 möten. Mötena har i stort sett varit digitala. Varje deltagare i gruppen (exklusive projektledningen) har i snitt lagt ner 170 timmar inom projektet. Projektet delades upp i utbildning, informationsmaterial och tillsynskampanj.

### Mål och långsiktiga effekter

1. Projektarbetsgruppen har genomfört en utbildning främst om tillsyn av befintliga vattenskyddsområden. Minst en inspektör från samtliga kommuner som har tillsyn inom vattenskyddsområden har deltagit.
2. Projektarbetsgruppen har tagit fram material för inventering inom och tillsyn inom vattenskyddsområden. Materialet har gett inspektörerna kunskap och stöd för att kunna genomföra tillsynen.
3. Projektarbetsgruppen har tagit fram informationsmaterial att skicka till verksamheter och boende med flera inom vattenskyddsområden.
4. De som bor inom vattenskyddsområden har fått information från respektive kommun.
5. Kommunerna har genomfört tillsyn och rapporterat resultatet. Samtliga kommuner som har tillsyn inom vattenskyddsområden har rapporterat minst en inspektion.
6. Kommunerna fortsätter inventera och utföra tillsyn inom vattenskyddsområden vilket leder till förbättrat långsiktigt skydd av dricksvattenförsörjningen (långsiktig effekt av projektet).

### Utbildning

Genom en utbildningsdag bedömde arbetsgruppen att projektet kunde göra stor nytta genom en relativt liten insats. Utbildningsdagen arrangerades i oktober 2020. Det kom 45–50 deltagare med olika befattningar (miljöinspektörer, miljöstrateger, miljöchefer, livsmedelsinspektörer, lantbruksinspektörer, kommunekologer och vattenhandläggare). Från Skåne var det 16 kommuner och länsstyrelsen representerade. Utbildningen berörde främst lagstiftning om och tillsyn av befintliga vattenskyddsområden och ett utkast av det material för tillsyn som arbetsgruppen tar fram presenterades. Arbetsgruppen hade planerat för att genomföra utbildningen digitalt om den inte skulle kunna genomföras på plats grund av coronarestriktioner. Inbjudan med program samt de av föreläsningarna som filmades finns på Miljösamverkan Skånes hemsida.

### Informationsmaterial

Projektarbetsgruppen tog fram två kortfattade broschyrer ”Du bor på något livsviktigt! Det här behöver du veta om ditt vattenskyddsområde” och ”Till dig som bedriver verksamhet inom vattenskyddsområde” (idén till materialet hämtades från Miljösamverkan Halland). Broschyrerna är avsedda att delas ut vid tillsyn av privatbostäder eller vid tillsyn av verksamheter som till exempel maskinstationer, entreprenadföretag, växthus med mera.

## Tillsynskampanj

Projektarbetsgruppen har tagit fram ett material för tillsyn inom vattenskyddsområden som omfattar:

- handläggarstöd
- åtta checklistor för tillsyn (inledande, avfall, bekämpningsmedel, brandfarliga vätskor och (spill)oljor, dagvatten, fordon, gödsel och kemikalier)
- lathund till respektive checklista
- frågor och webbformulär för återrapportering av tillsynen

I handläggarstödet finns övergripande förslag om tips, planering och uppföljning av tillsynen. I checklistorna är frågorna uppdelade i basfrågor (svart text) som alltid bör ställas vid tillsyn av vattenskyddsföreskrifterna och fördjupande frågor (röd text) som mer i detalj tar upp risker inom varje ämnesområde. Inom projektet var det möjligt att bara använda basfrågorna och på så sätt hinna med flera kortare inspektioner eller även använda fördjupningsfrågorna. Flera checklistor kunde användas vid samma inspektionstillfälle. I lathundarna finns förklaringar och laghänvisningar till checklistorna. Arbetsgruppen valde att inte skriva ut laghänvisning till överträdelser mot områdesskyddet (vattenskyddsföreskrifterna), sådana överträdelser kan leda till åtal.

Tillsynskampanjen varade från april till september 2021. Projektmaterial fanns tillgängligt på Miljösamverkan Skånes hemsida. Under kampanjen fanns en Teamskanal "Tillsynskampanj VSO 2021" för att dela projektmaterial, erfarenheter och möjlighet till att hjälpa varandra.

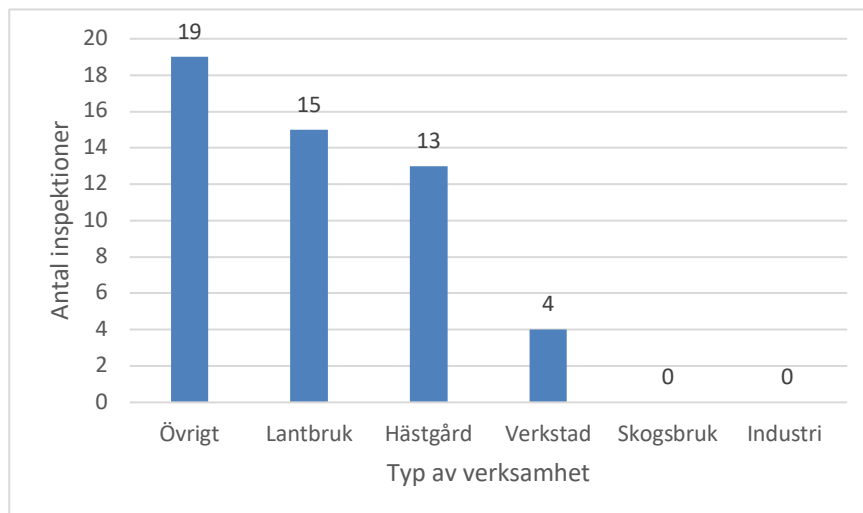
För sammanställningen av tillsynen behövde miljöförvaltningarna återrapportera några frågor till projektarbetsgruppen, rapporteringen gjordes via två webbenkäter. Den första enkäten fylldes i efter varje inspektionstillfälle och berörde den specifika inspektionen. Den andra fylldes i en gång per kommun och berörde materialet och projektet i sin helhet.

Projektet var inriktat på att utföra tillsyn inom de vattenskyddsområden som redan finns, snarare än att driva på processen för att bilda nya områden. Nybildning av vattenskyddsområden togs däremot upp under utbildningen.

För att återkoppla resultatet av tillsynen till de som deltog i projektet bjöd arbetsgruppen in till en digital avslutningsträff. Vid träffen diskuterades även ett par av inrapporteringsfrågorna mer djupgående.

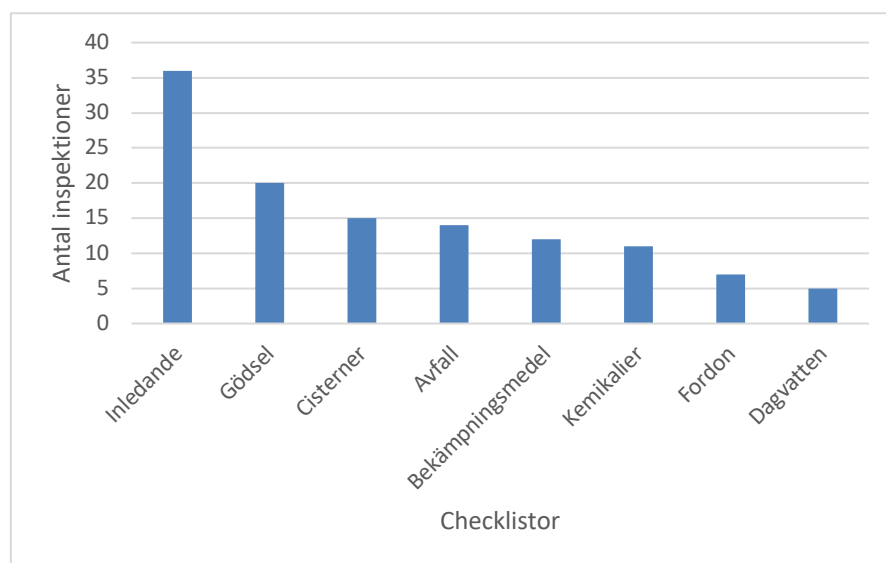
## Resultat

Förutom de fyra kommuner som deltog i arbetsgruppen var det tre kommuner/miljöförbund som återrapporterade (Hässleholm, Åstorp och Söderåsens miljöförbund). Totalt återrapporterades 51 inspektioner, vid samtliga inspektioner var vattentäkten en grundvattentäkt. Flest inspektioner gjordes på kategorin ”övrigt”, som inkluderar både privatbostäder och verksamheter som till exempel koloniområden och skjutbanor.



Figur 1: Antal inspektioner för respektive kategori av verksamhet (totalt 51 inspektioner)

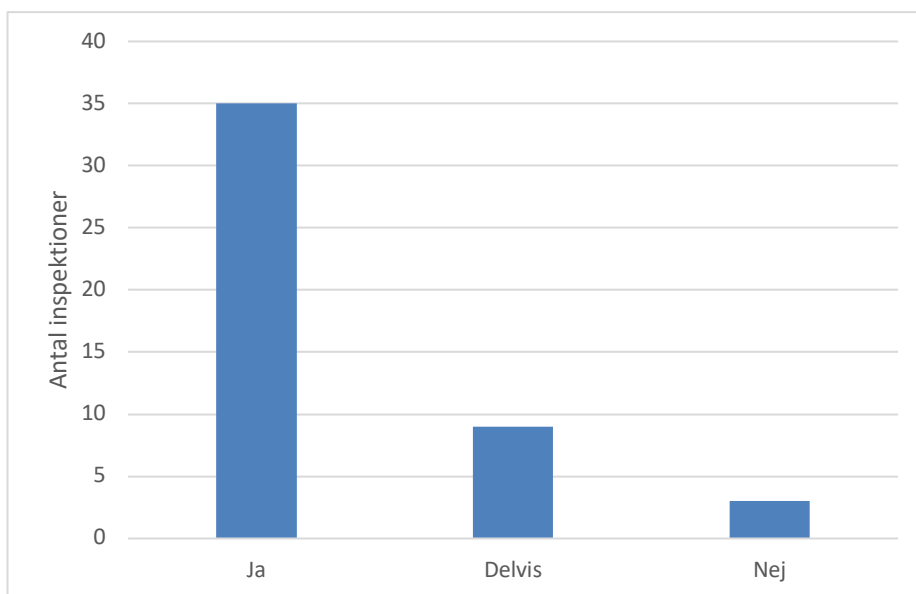
Återrapporteringen visar att alla de framtagna checklistorna användes vid tillsynen. Den inledande checklistan användes vid 36 inspektioner.



Figur 2: Antal inspektioner där de olika checklistorna användes (totalt 47 inspektioner)

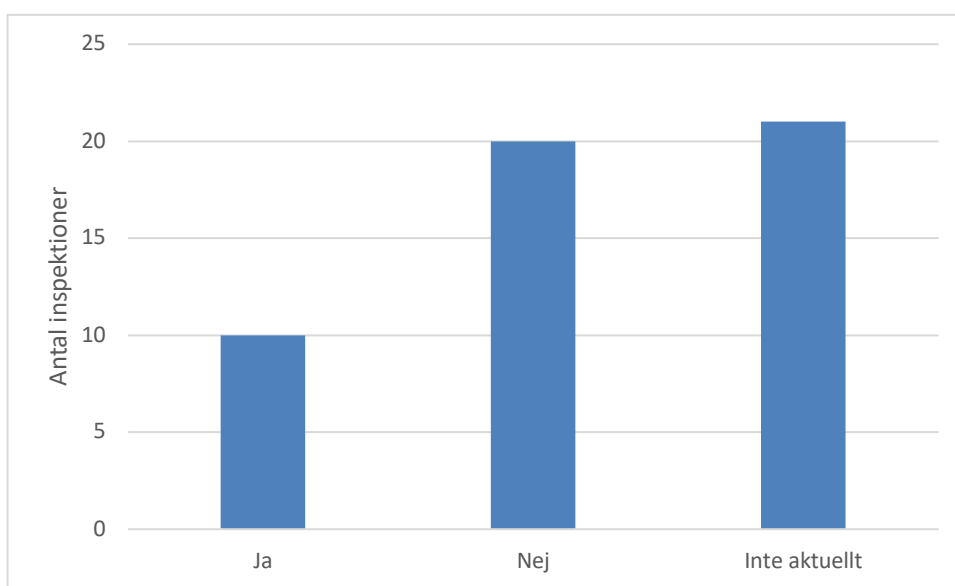
Vid samtliga inspektioner som utfördes inom projektet hade kommunerna tillsyn enligt vattenskyddsföreskrifterna.

Vid 35 (75%) inspektioner bedömde inspektörerna att alla i verksamheten hade kunskap om att verksamheten ligger inom vattenskyddsområde och vad det innebär.

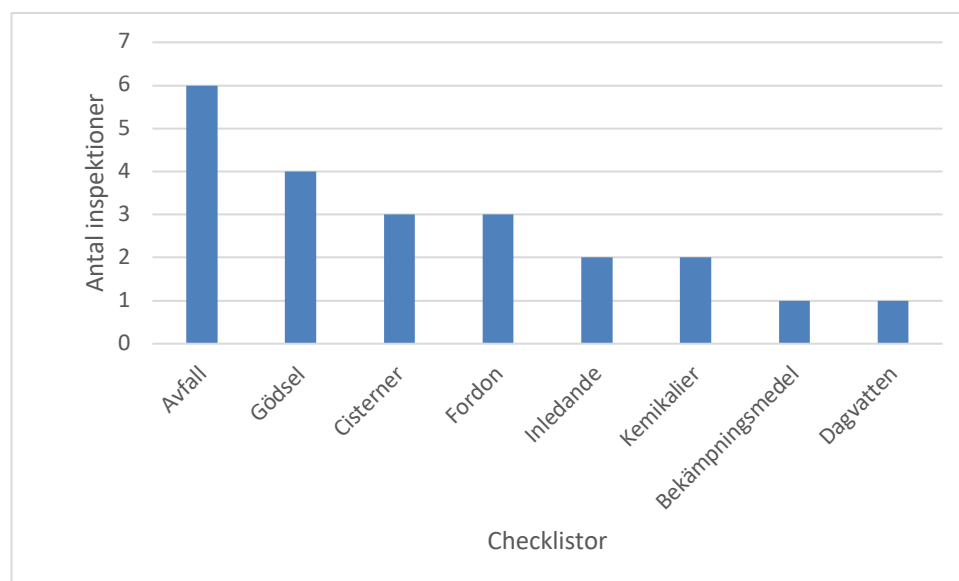


Figur 3: Fördelning av svaren på frågan om alla i verksamheten har kunskap om att verksamheten ligger inom vattenskyddsområden och vad det innebär (totalt 47 inspektioner)

Enligt de inrapporterade svaren var det nästan lika många som svarat ”nej” på frågan om verksamheten har tillstånds- anmälnings- eller dispensbeslut som de svarat ”inte aktuellt”. Det upplevdes av arbetsgruppen som att hög andel svarat nej, och därför togs frågan upp för diskussion vid avslutningsträffen.



Enligt de inrapporterade svaren förekom det överträdelser av vattenskyddsföreskrifterna vid 11 (22%) av inspektioner, vid inspektionerna användes flera olika checklistor.



Figur 5: Antal överträdelser av vattenskyddsföreskrifterna fördelat på de olika checklistorna (totalt 51 inspektioner)

På frågan om överträdelser av annan lagstiftning konstaterades det vid 5 (10%) inspektioner av totalt 50 återrapporterade inspektioner.

Vid tidpunkten för återrapporteringen hade samtliga avvikelser hanterats genom en inspektionsrapport, vi vet inte hur handläggningen av ärendena gått vidare sedan dess. Övriga svarsalternativ för frågan vid rapporteringen var åtalsanmälan, föreläggande, miljöstraffavgift och rapportering till länsstyrelsen.

## Måluppfyllelse

Utbildningen genomfördes som planerat, och det deltog minst en inspektör från varje kommun som har tillsyn inom vattenskyddsområden, 15 kommuner (mål 1). Däremot var det fyra kommuner som inte deltog i tillsynsprojektet, och därmed inte heller rapporterade (mål 5). Material för inventering och kunskap togs fram som planerat (mål 2). Material för information har tagits fram och skickats ut till verksamheter och boende i de kommuner som deltog i projektet. Vi vet dock inte exakt hur materialet använts (mål 3 och 4). Den långsiktiga effekten av projektet kan vi inte mäta (mål 6).



## Diskussion

### Information

Vi vet inte exakt hur informationsmaterialet användes inom projektet, men vi vet att någon kommun skickades ut materialet innan inspektion och någon kommun har delat ut materialet i brevlådor inom vattenskyddsområdet. Vid avslutningsträffen framkom att materialet mött positiv respons hos mottagarna. Det är svårt att mäta i hur stor grad den utskickade informationen har bidragit till att kunskapen om vattenskyddsmaterialet är utskickat och vi vet inte hur mycket den har påverkat resultatet. En iakttagelse som Helsingborg har gjort är att kommunen har fått fler frågor om reglerna från boende och mäklare verksamma inom skyddsområdet efter tillsynen och informationskampanjen, vilket kan vara en indikation på att olika aktörer fått ökad kännedom om reglerna.

### Tillsyn

Skånes vattenskyddsområden ligger i många olika miljöer. De finns i allt från naturskyddsområden till industriområden vilket gör att markanvändningen och riskbilden inom de olika områdena är olika. Det gör att kommunerna i Skåne har olika förutsättningar när det gäller tillsynen, vilket visas i figur 1 "Antal inspektioner för respektive typ av verksamhet". Detta var känt av projektarbetsgruppen som därför tagit fram ett brett material med checklistor för olika verksamheter, men vi vet inte hur kommunerna har valt att prioritera objekt i sin tillsyn.

Vi har inte en klar bild om inspektörerna mest har använt sig av basfrågorna eller om de även använt fördjupningsfrågorna. Det hade också varit intressant att veta mer om hur kommunerna gjorde sin prioritering och om de använde vår rekommenderade "ut-och-köra-tillsyn". Det vi vet från förda diskussioner inom arbetsgruppen har projektmaterial använts på olika sätt både beroende på kommun och inspektör. Någon har följt en checklista, andra har använt enstaka frågor från olika checklistor och någon kommun har enbart utgått från handläggarstödet. Huvudsaken är dock att inspektörerna kommit ut och att inspektionerna blivit utförda.

Arbetsgruppen reagerade på att det var en hög andel som svarat nej på frågan om verksamheten har tillstånd- anmälnings- eller dispenstillstånd med anledning av placering inom vattenskyddsområdet. Frågan diskuterades därför vid den digitala avslutningsträffen, och vi konstaterade i efterhand att den kunde formulerats annorlunda och tydligare. Dock fanns det privata fastigheter som borde fått ärenden prövade. Det noterades vid inspektionerna till exempel lagring av kemikalier och anlagda dammar som egentligen är reglerade i föreskrifterna. Vid inspektionerna konstaterades även överträdelser enligt annan lagstiftning än vattenskyddsföreskrifterna, till exempel noterades ej invallade kemikalier och stukalakgring.

Vid samtliga av de inspektioner som utfördes inom projektet hade kommunerna tillsyn enligt vattenskyddsföreskrifterna. Det kan vara så att kommunerna väljer att prioritera ner tillsyn inom vattenskyddsområden där länsstyrelsen redan tillsynat eller har huvudsakligt tillsynsansvar. Länsstyrelsen har under projektet inte fått ett ökat antal frågor från kommunerna.



Att länsstyrelsen har tillsyn över ett vattenskyddsområde innebär inte ett övertagande av kommunernas tillsynsansvar enligt andra bestämmelser, och det finns i dessa fall ett till stor del överlappande ansvar. En förhoppning från arbetsgruppen är att även kommuner som idag inte har tillsyn över sina vattenskyddsområdens skyddsföreskrifter, framöver ska bedriva tillsyn på verksamheter belägna inom sina vattenskyddsområden. De framtagna checklistorna kan även efter projektets utgång underlätta vid en sådan tillsyn.

Länsstyrelsen Skåne gör medskicket att myndigheten ser tillsynen som en viktig kunskapskälla i arbetet med revidering respektive inrättande av vattenskyddsområden; för att identifiera riskfaktorer, men också för att undvika att använda skyddsföreskrifter för att reglera de verksamheter och åtgärder där den grundläggande lagstiftningen och miljöbalkstillsynen kan nå lika långt.

## Slutsats

På utbildningen var det 16 av Skånes 27 miljöförvaltningar representerade under ett pågående coronautbrott. Det visar att det fanns en efterfrågan av informationen och att en satsning på en utbildning var rätt. Att det vid 11 (22%) av inspektionerna konstaterades överträdelse av vattenskyddsföreskrifterna är inte försumbart och visar att inspektioner gör nytta och motiverar fortsatt tillsyn. Flest överträdelser noterades i checklistan för ”avfall”, vilket är en fingervisning på vad som kan vara viktigt att prioritera om kommunerna vill fortsätta vattenskyddstillsynen. En annan del av tillsynen är att närvaro på skyddsområdena ökar möjligheten till att brott mot föreskrifterna förhindras. Till exempel stoppades en otillåten bekämpning av ett majsält i Kristianstads kommun. Av den digitala avslutningsträffen framgick att inspektörerna upplevt projektet som roligt att arbeta med, och att kommunerna kommer att fortsätta använda materialet.

Materialet läggs ut på Miljösamverkan Skånes hemsida:

<https://miljosamverkanskane.se>

[Hem - Miljösamverkan Skåne \(miljosamverkanskane.se\)](http://miljosamverkanskane.se)



[miljosamverkanskane.se](http://miljosamverkanskane.se)

Länsstyrelsen Skåne  
Besöksadress: Södergatan 5, Malmö  
Tel 010-224 10 00  
[lansstyrelsen.se/skane](http://lansstyrelsen.se/skane)

Skånes Kommuner  
Besöksadress: Gasverksgatan 3a, Lund  
Tel: 0728-85 47 00  
[skaneskommuner.se](http://skaneskommuner.se)

Skånes kommuner

Arbets- och miljömedicin, Region Skåne



MILJÖSAMVERKAN  
SKÅNE